

HUMANİTAR VƏ SOSIAL ELMLƏR BÖLMƏSİ

UOT – 316.6

Ağasəlim Həsənov
AMEA Fəlsəfə və Hüquq İnstitutu, fə.ü.f.d.

MÜASİR AZƏRBAYCAN CƏMİYYƏTİNİN EKOLOJİ MƏDƏNİYYƏTİ

Məqalədə müasir Azərbaycan cəmiyyətinin ekoloji mədəniyyəti araşdırılır. Qeyd olunur ki, Azərbaycan cəmiyyətinin ekoloji mədəniyyətində individualist-utilitar yanaşma üstünlük təşkil edir. Həmçinin, ekoloji vəziyyətlə bağlı vətəndaş fəallığı aşağı səviyyədə qalmaqda davam edir. Xüsusi vurğulanır ki, ictimaiyyətin ekoloji cəhətdən əhəmiyyətli qərarların hazırlanması və qəbul olunmasında iştirakı olduqca vacibdir. Lakin əhəlinin ekoloji risk məsələlərinə dair məlumatlılıq səviyyəsinin aşağı olması müəyyən çətinliklər yaradır. Çıxış yolu kimi ekoloji maarifləndirmə və ictimai fəallığın artırılması göstərilir.

Müasir dövrdə ekosistemin global xarakterli problemləri mövcuddur və bu da ayrı-ayrılıqda hər bir ölkə üçün narahatlıq doğurur. Ekosistem insan üçün həyati əhəmiyyət daşıdığına görə ona münasibət daim humanist olmalıdır. İndi insan təbiətə münasibətdə daha ehtiyatlı olmalı və ekoloji problemlərə diqqətlə yanaşmalıdır. İnsanın təbiətlə necə rəftar etməsi bilavasitə ekoloji şüurun və mədəniyyətin səviyyəsindən asılıdır. Ekoloji problemlər daima həm cəmiyyətin, həm də dövlətin diqqətində olmalıdır.

XX əsrin 60-cı illərindən kəskinləşən ekoloji vəziyyət təbiətlə mədəniyyət arasındakı münasibəti əvvəlki dövrlərdən fərqli olaraq başqa bir müstəviyə keçirmişdir. Bu, ilk növbədə insanın texniki imkanlarının artması nəticəsində təbii ilə suninin qarşılıqlı münasibətlərinin kəskin şəkildə dəyişməsi və təbii mühitlə global səviyyədə qarşılıqlı münasibətlərə keçidlə əlaqədardır [1, s.92].

Hazırkı global ekoloji böhranın ilkin əlamətləri özünü daha çox XX əsrdə büruzə verməyə başladı. Keçən əsrin 70-ci illərində Roma klubunun məruzələrində bu böhran hadisələri kompleks şəkildə - ekoloji, demoqrafik, iqtisadi və resurs sferası ilə birlikdə ilk dəfə müzakirə edildi.

1971-ci ildə İsveçrənin Funa şəhərində keçirilən inkişaf və ətraf mühitə həsr olunmuş beynəlxalq seminarla ümumekoloji təhlükənin mövcudluğundan və bunun üçüncü dünya ölkələri üçün aktual olduğundan bəhs olundu. Ən əsası isə bu seminarın ətraf mühitin qorunmasına dair 1972-ci ildə Stokholmda keçiriləcək Ümumdünya konfransına yol açması oldu. Bu konfrans elmi dairələrdə çoxdan bəri həyəcan doğuran dərin ekoloji böhran faktını təsdiqləmiş oldu. Başarıya gətirən getdikcə artan tələbatlarının təmin olunması üçün dünyanın inkişaf xəttinin ətraf mühitlə dərin münaqişəyə girməsi məsələsi hərtərəfli qəbul edildi. Stokholm konfransının nəticəsi BMT çərçivəsində ətraf mühitə dair Proqramın (UNEP) qəbul edilməsi oldu. Onun həyata keçirilməsi üçün katibliyi Nyrobidə (Keniyada) yerləşən Əlaqələndirici şura yaradıldı [2, s.121]. Fikrimizi ümümləşdirərək qeyd edə bilərik ki, ekoloji problemlər daha çox ötən əsrin ortalarından etibarən aktuallıq kəsb etməyə başladı və bununla əlaqədar dünyanın müxtəlif ölkələrində davamlı olaraq tədbirlər reallaşdırılmış və ekoloji tarazlığın nizamlanma yolları nəzərdən keçirilmişdir. Global ekoloji durum, ekoloji mədəniyyət və s. bu qəbildən olan problemlərin həlli ayrı-ayrılıqda hər bir dövlətin bu sahədə həyata keçirdiyi siyasətlə sıx bağlıdır.

Ekoloji siyasətin əsasını təşkil edən ətraf mühitin sağlamlaşdırılması sahəsində nəticə əldə etmək məqsədilə Azərbaycanda Avropa qanunvericiliyinin tələblərinə uyğunlaşdırılmış bir sıra mühüm qanunlar qəbul olunub, normativ-hüquqi sənədlər, dövlət proqramları hazırlanıb təsdiq edilmişdir. Bununla belə ölkə üçün aktual olan ekoloji problemlərin dayanıqlı inkişaf prinsipləri əsasında

da həll edilməsi məqsədilə müvafiq dövlət proqramları çərçivəsində tədbirlərə daima ehtiyac duyulur.

Müstəqilliyin ilk ilində qəbul edilən “Təbiəti mühafizə və təbiətdən istifadə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda (1992) “Vətəndaşların ekoloji mədəniyyətinin formalaşmasında zəruri olan ekoloji biliklərə yiyələnmək üçün Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən bütün orta ixtisas və ali tədris müəssisələrində onların profilinə uyğun olaraq təbiəti mühafizə və təbiətdən səmərəli istifadə üzrə xüsusi kursların tədrisi” nəzərdə tutulur. Respublika ərazisində cəmiyyətin ekoloji mədəniyyətini və mütəxəssis kadrların peşə hazırlığını yüksəltmək məqsədilə məktəbəqədər, məktəb, orta ixtisas və ali tədris müəssisələrində onların ixtisaslarının artırılmasını təmin edən ümumi, kompleks fasiləsiz ekoloji təhsil və tərbiyə sistemi müəyyən edilir. Tədris müəssisələrində ekoloji biliklərin tədrisinin icbariliyi ilə yanaşı ekoloji biliklərin təbliği də qanunda öz əksini tapıb. “Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (1999) isə tədris müəssisələrində, onların profilindən və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, ekologiyaın əsaslarının tədrisini nəzərdə tutur. Ölkədə aparılan təhsil islahatları, dövlət səviyyəsində müəllimlərə verilən müstəqillik, təhsil prosesinə yaradıcı münasibət, yeni texnologiyaların tətbiqi, təhsilin dünya standartları səviyyəsində yenidən qurulmasında mühüm rol oynayır. Bu islahatlar çərçivəsində ekoloji təhsilin inkişafı və ekoloji dünyagörüşün formalaşması üçün geniş perspektivlər yaranıb. Bu perspektivlərdən yetərincə yararlanmaq üçün isə hələ çox işlər görülməlidir [3].

Azərbaycanda 2001-ci ildən bir sıra komitə və eləcə də birlik ləğv edilərək əvəzində Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi yaradılmışdır. Bundan əlavə 2003-cü ildən bu günə kimi ətraf mühitin mühafizəsi ilə əlaqədar 9 adda dövlət və milli proqram və digər dövlət əhəmiyyətli bir sıra planlar qəbul edilmişdir.

“Əhalinin ekoloji təhsili və maarifləndirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda (2002) əhalinin ümumi ekoloji biliklərə yiyələnməsi üçün hər kəsə bərabər şəraitin yaradılması, orta təhsil sistemində ekoloji biliklərin tədrisinin icbariliyi, ekoloji təhsil və maarifləndirmə prosesinin fasiləsizliyi dövlət siyasətinin əsas prinsipləri kimi götürülüb.

Bütün bunlarla yanaşı bir çox sosial-ekoloji problemlər mövcuddur ki, bu da əsasən iqtisadi yanaşma ilə əlaqədardır. Belə ki, hələ də iqtisadiyyatın effektivliyinə makroiqtisadi maraqlardan yanaşılır və bu vaxt istehsalın sosial dəyərləndirilməsi kölgədə qalır.

Azərbaycanda ekoloji tənzimləməyə dair kifayət qədər hüquqi əsasların olmasına baxmayaraq, reallıqda effektiv icra mexanizmlərində bəzi problemlərin olması təəssüf doğurur. Buna misal olaraq Azərbaycanda kommersiya məqsədilə tikilən binaları göstərmək olar: varlanmaq, gəlir götürmək məqsədilə Bakının və eləcə də ölkənin digər bölgələrinin florasına öldürücü zərbələr endirilir, yaşıllıqlar məhv edilir. Bu gün yeni tikililərin Bakının estetik görünüşünü xeyli yaxşılaşdırdığını etiraf etsək də, təəssüf hissilə şəhərdə yaşıllıqların, ağac-bitki örtüyünün xeyli az olduğunu etiraf etməliyik. Amma Avropa və ABŞ şəhərləri yaşıllıqlara bürünüb. Bu yaşıllıqlar yeni ucalan göydələnlər və digər tikililərlə harmonik şəkildə bir-birini tamamlayır. Hava o qədər təmizdir ki, həftələrlə avtomobili yuduzdurmağa, ayaqqabı təmizləməyə belə ehtiyac duyulmur. Amma küləklər şəhəri olan Bakıda isə vəziyyət tam əksinədir. Belə ki, ətraf mühit çirkləndiyindən küləkli havalarda bütün toz, plastik paketlər və digər zibil tullantıları havaya qalxaraq insanların sağlamlığına ciddi zərər vurur. Bu da insanların ekoetik davranışlarının aşağı səviyyədə olmasına işarədir.

Azərbaycanda ekoloji vəziyyətlə bağlı vətəndaş təşəbbüsünün intellektual və sosial potensialı da aşağı səviyyədə qalmaqda davam edir. Bu istiqamətdə heç bələdiyyə səviyyəsində ekoloji qanunvericilik lazımınca yerinə yetirilmir və ciddi işlər həyata keçirilmir. İctimaiyyətin ekoloji cəhətdən əhəmiyyətli qərarların hazırlanması və qəbul olunmasında iştirakı – ümumdemokratik prinsipdir və onun reallaşdırılması dövlət hakimiyyəti orqanlarına, kommersiya strukturlarına, sosial birliklərə yalnız xeyir gətirə bilər. Lakin əhalinin ekoloji risk məsələlərinə dair məlumatlılıq səviyyəsinin aşağı olması müəyyən çətinliklər yaradır. Deməli, ekoloji maarifləndirmə və ictimai fəallıq olmadan heç bir ekoloji problemi əsaslı həll etmək mümkün deyil.

Əslində ictimaiyyətin ekoloji problemlərin həllinə cəlb olunması dövlət hakimiyyəti orqanları üçün mühüm əhəmiyyətə malikdir:

Əvvəla, ictimaiyyətin iştirakı geniş fikir diapazonunu müəyyənləşdirir, hakimiyyət orqanlarını layihə təşəbbüskarlarından “informasiya asılılığından” azad edir;

İkincisi, ictimaiyyətin iştirakı daha açıq və şəffaf dövlət idarəçiliyinə imkan yaradır ki, bunun da nəticəsində əhəlinin hakimiyyət orqanlarına inamı artmış olur;

Üçüncüsü, ictimaiyyətin iştirakı sosial-ekoloji gərginliyin aradan qaldırılması üçün şərait yaratmış olur;

Dördüncüsü, ictimaiyyətin effektiv iştirakının təmin olunmasından maraqlı müəssisələr, banklar, təşkilatlar və s. xeyli mənfəət götürmüş olurlar. İctimai iştirak nəticəsində onlarda imkan yaranır ki:

a) Bu və ya digər fəaliyyətin ətraf mühitə təsiri haqqında yeni informasiya alsınlar və nəticədə texniki-iqtisadi, istehsal-texnoloji qərar və hesablamalarda buraxılan səhvləri düzəldə bilsinlər;

b) Obyektin gələcəkdə rahat fəaliyyət göstərməsi üçün layihədə əlavə dəyişikliklər aparmaq məqsədi ilə yerli əhəlinin tam həcmdə rəyini nəzərə alsınlar;

c) İctimaiyyətlə gələcək əlaqələri inkişaf etdirmək üçün öz əlaqələrini QHT-lər, KİV və əhali ilə möhkəmləndirsinlər;

d) Təşkilatın imicinə ləkə gətirmək istəyən rəqiblərin xoşagəlməz metodlara (qara PR-a) əl atmasının qarşısını ala bilsinlər.

Müasir Azərbaycan cəmiyyətinin ekoloji mədəniyyətində individualist-utilitar yanaşma üstünlük təşkil edir. Ətraf mühitin ümumi tənzimlənməsi mədəniyyəti istehlak mədəniyyəti ilə sıxışdırılır ki bu da sosiümün inkişafının ümumi kontekstində neqativ meyillərin formalaşdırılmasına şərait yaradır. Təbii ki, bu da Azərbaycan əhalisinin yaşayış keyfiyyətini pisləşdirir.

Ancaq uzun illərdən bəri yığılıb qalmış ekoloji problemləri iqtisadi keçid dövründə olan Azərbaycan Respublikasının daxili imkanları hesabına həll etmək mümkün deyildir.

Azərbaycan Respublikasının əsas ekoloji problemləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- su ehtiyatlarının tullantı suları ilə çirkləndirilməsi, o cümlədən transsərhəd çirklənməyə məruz qalması;

- yaşayış məntəqələrinin keyfiyyətli su ilə təminatının aşağı səviyyədə olması, şirin suların tələbatçılara çatdırılmasında müəyyən itkilərə yol verilməsi, kanalizasiya xətlərinin azlığı;

- sənaye müəssisələri və nəqliyyat vasitələri tərəfindən atmosferin çirklənməsi;

- münbit torpaqların degradasiyaya uğraması (eroziya, şoranlaşma və s.);

- bərk sənaye və məişət tullantılarının, o cümlədən təhlükəli tullantıların tələb olunan səviyyədə idarə olunmaması;

- biomüxtəlifliyin seyrəkləşməsi;

- meşə ehtiyatlarının, faunanın, o cümlədən balıq ehtiyatlarının azalması [4].

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində öz əksini tapmış ekoloji tənzimləmə siyasəti ölkənin davamlı inkişaf konsepsiyasına əsaslanmalıdır. Çünki davamlı inkişaf konsepsiyası çoxşəxəlidir və burada ekoloji sahə digər sahələrlə əlaqəli şəkildə inkişaf etdirilməlidir. Ekoloji sahə ilk öncə sosial-iqtisadi sahə ilə sıx əlaqədardır. Azərbaycandakı sosial-iqtisadi vəziyyəti nəzərə alaraq, ekoloji siyasətin aşağıdakı üç əsas istiqamətini müəyyənləşdirmək olar:

1) ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunmasını əsas götürərək, ətraf mühitin çirklənməsinin minimuma endirilməsi və mühafizəsinin tənzimlənməsi məqsədilə davamlı inkişaf prinsipləri üzrə mütərəqqi üsulların tətbiq edilməsi;

2) indiki və gələcək nəsillərin tələbatını ödəmək məqsədilə təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə etmək, alternativ, qeyri-ənənəvi metodlar vasitəsilə tükənməyən enerji mənbələrindən yararlanmaq və enerji effektivliyinə nail olunmaq;

3) global ekoloji problemlərin düzgün qiymətləndirilməsi, milli səviyyədə ekoloji problemlərin düzgün müəyyənləşdirilməsi və həll yollarının tapılması, beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələrin genişləndirilməsi, eləcə də potensial imkanların yenidən dəyərləndirilməsi.

Ekoloji siyasətin prioritet istiqamətlərdən biri də zəngin təbii və əmək ehtiyatları olan Azərbaycanda insan potensialından düzgün istifadə edərək əhalinin sağlamlığını təmin edən ekoloji mühit yaratmaqla dayanıqlı inkişafı təmin etməkdən ibarətdir. Lakin sənaye və kənd təsərrüfatının inkişafı təmin edilərkən, ekoloji amillərin nəzərə alınmaması ilə əlaqədar ölkəmizin ciddi problemlərlə üzləşməsi, respublika ərazisinin böyük bir hissəsinin işğal altında qalması və insanların yaşayış yerlərindən köçkün düşməsi ətraf mühitin mühafizəsi sahəsindəki problemləri daha da dərinləşdirmişdir. Azərbaycanda ekoloji siyasətin həyata keçirilməsi beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmalı, yeni qanunvericilik bazası yaradılmalı, ətraf mühit üzrə dövlət idarəetmə sistemi təkmilləşdirilməli, beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələr genişləndirilməlidir. Dövlətin ekoloji siyasətinin əsasında ictimai şəüur, insanların özünütəşkilə hazır olması, bilik və bacarıq səviyyəsi, idarəçilik təcrübəsi və başqa bu kimi keyfiyyətlər durmalıdır. Burada elmin, o cümlədən sosial fəlsəfənin də rolu böyükdür. Belə ki, təbiət və cəmiyyət arasındakı münasibətlərin, eyni zamanda ekoloji mədəniyyətin öyrənilməsi sosial-fəlsəfi və ya sosioloji araşdırma tələb edir. Çünki bir çox ekoloji problemlər ekoloji mədəniyyətin aşağı səviyyədə olmasından qaynaqlanır.

Ekoloji mədəniyyət şəxsiyyətin mahiyyəti, onun müxtəlif tərəfləri və keyfiyyətləri ilə üzvi şəkildə bağlıdır. Estetik mədəniyyət təbiətdəki gözəllik və harmoniyanı emosional cəhətdən qəbul etmək üçün şərait yaradır; mənəvi mədəniyyət şəxsiyyətin təbiətə münasibətini ruhlandırır və s. Bütün bu mədəniyyətlərin qarşılıqlı münasibətindən “cəmiyyət-təbiət” sistemini saxlamağa və inkişaf etdirməyə xidmət edən ekoloji mədəniyyət törəyir [5, s.57-58]. Deməli, ekoloji mədəniyyət cəmiyyətin ümumi mədəniyyətinin xüsusi bir seqmenti olaraq cəmiyyətin ətraf mühitlə ahəngdar qarşılıqlı münasibətini əks etdirir, eləcə də onun təbiətə şüurlu münasibəti və təbiəti qoruyub saxlamaqda praktiki iştirakı ilə səciyyələnilir. Ekoloji mədəniyyət cəmiyyətin ekoloji istiqamətli dəyərlər sistemini formalaşdırır, ictimai rəyə və sosial subyektlərin davranışına birbaşa təsir göstərir [6].

Təbiət və cəmiyyət həyatındakı iqtisadi, sosial siyasəti proseslərin kəsilməzliyini təmin etmək üçün yeni nəsillərin sağlam böyüməsi çox vacibdir... Ekoloji böhran şəraitində insanın varlığının qorunub saxlanması məsələsi olduqca ciddi və çətin məsələdir. Bu problem ətraf mühitin insanın genefonduna, sağlamlığına təsiri məsələsidir [7].

Azərbaycanda ekoloji mədəniyyətin və mövcud ekoetik davranışların vəziyyətini daha da yaxından dərk etmək üçün sosioloji tədqiqatların nəticələri maraq doğurur. Bakı şəhərinin ekoloji təmizliyini tədqiq etmək məqsədilə “ELS” Müstəqil Araşdırmalar Mərkəzinin 2011-ci il 16-19 May tarixdə paytaxtın yeddi rayonu ərazisində keçirdiyi tədqiqatın nəticələri maraq doğurur [8]. Alınan nəticələrdən aydın olmuşdur ki, paytaxt küçələrinin vəziyyətinin qənaətbəxş olmamasının səbəbi ilk növbədə insan faktoru ilə bağlıdır: respondentlərin 71,1%-i əhalinin mədəni səviyyəsinin aşağı olmasını qeyd etmişdir. Tədqiqat nəticəsində aşağıdakı qənaətə gəlmək mümkün olmuşdur: əhalinin maarifləndirilməsi məqsədi ilə müxtəlif tədbirlərdən istifadə olunmalıdır - aksiyalar və kampaniyalar (misal üçün, “Təmiz şəhər hər birimizdən başlanır”) keçirilməli, şəhərin müxtəlif yerlərində sosial reklamlar yerləşdirilməli və eyni zamanda kütləvi informasiya vasitələri ilə təbliğat aparılmalıdır; şəhərin təmizliyinin saxlanılmasına ciddi dövlət nəzarəti təşkil edilməli, müvafiq cəza sanksiyaları tətbiq edilməli və bunların həyata keçirilməsi üçün lazımi qurumlar yaradılmalıdır; ətraf mühitlə bağlı bir çox problemlərin məhz əhalinin fəal dəstəyi olduğu halda həll edilə bilər və buna nail olmaq üçün ictimai rəyin formalaşdırılması, iəma üzvlərinin ekoloji mədəniyyətinin artırılması, əhalinin düşüncə və hərəkət tərzinin dəyişməsi istiqamətində əsaslı iş aparılmalıdır. Hər bir insanda özünü dəyişmək və bununla da ətraf mühiti dəyişməyə köməklik göstərmək üçün inanılmaz imkanlar vardır. Hər bir insanın təbiətlə harmoniyada yaşamağı öyrənməsi bu gün bəşəriyyət üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir.

Beləliklə, müasir Azərbaycan cəmiyyətinin ekoloji mədəniyyətində individualist-utilitar yanaşma üstünlük təşkil etdiyini qeyd edə bilərik. Ətraf mühitin ümumi tənzimlənməsi mədəniyyəti istehlak mədəniyyəti ilə sıxışdırılır. Bu neqativ meyillər cəmiyyətin ekoloji mədəniyyətinə, əhalinin düşüncə və hərəkət tərzinin dəyişməsinə təsirsiz ötürmüşür.

Açar sözlər: Cəmiyyət, ekoloji mədəniyyət, ekoetika, vətəndaş, dövlət

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Взгляд из России. М.: ИНФРА-М, 2005, 224 с.
2. Гирусов Э.В. Экологическая культура как высшая форма гуманизма. Философия и общество, № 4, октябрь-декабрь 2009, с. 74
3. <http://paralel.az/index.php?mod=news&id=77639>
4. <http://www.mediaforum.az> Azərbaycanın ekoloji problemləri hansılardır? 2012-02-29
5. Ульянова Н.В. Экологическое сознание и экологическая культура, проблемы и перспективы. Вестник ТГПУ. 2007. Выпуск 6 (69). Серия: Естественные и точные науки, с. 57-61
6. Environmentally Sustainable Economic Development: Building on Brundtland. UNESCO 1991. 100 p. <http://www.nasledie.ru>
7. [PDF] İnsan ekologiyası bioloji və sosioloji aspektlər. http://www.anl.az/el/a/ae_iebvsa.pdf
8. <http://www.solidwaste.ru/publ/view/24.html>

Агаселим Гасанов

**ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА СОВРЕМЕННОГО
АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ОБЩЕСТВА**

Резюме

В статье изучается экологическая культура современного Азербайджанского общества. Подчеркивается, что в экологической культуре азербайджанского общества преобладает индивидуалистическо-утилитарный подход. Кроме того, гражданская активность связанная с экологической ситуацией по прежнему остается на низком уровне. Однако, низкий уровень информированности населения по вопросам экологического риска создает некоторые трудности. В качестве выхода из положения указывается повышение экологического просвещения и социальной активности. Отмечается важность участия общественности в подготовки и принятии с экологической точки зрения решений.

Ключевые слова: общество, экологическая культура, экоэтика, гражданин, государство

Agasalim Hasanov

ECOLOGICAL CULTURE OF MODERN AZERBAIJAN SOCIETY

Summary

Ecological culture of modern Azerbaijan society is explored in the article. It is noted that individualistic-utilitarian approach dominates in the ecological culture of Azerbaijan society. Also, civil activity related to ecological situation continues to be at a low level. It is particularly emphasized that public participation in the preparation and adoption of important decisions about ecological issues is very important. But low level of public awareness on issues of ecological risk creates certain difficulties. As a way out, ecological awareness and increasing of social activity are shown.

Keywords: society, ecological culture, ecoethics, civil, state